

Nr 3.

Ankom till riksdagens kansli den 19 mars 1928 kl. 12 m.

Andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 3, i anledning av väckt motion angående utredning m. m. i fråga om begagnandet av cyanväte till förgörande av ohyra och andra djur.

Uti en inom andra kammaren avgiven och till kammarens andra tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 396, har herr *Forsell* hemställt, »att andra kammaren ville för sin del besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t måtte föranstalta om förnyad utredning rörande begagnandet av cyanväte till förgörande av ohyra och andra djur samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kan föranleda».

Motionen.

Beträffande motiveringen för denna hemställan får utskottet hänvisa till motionen.

Till utskottet hava yttranden över motionen inkommit från medicinalstyrelsen och från t. f. förste stadsläkaren i Stockholm (på uppdrag av Stockholms stads hälsovårdsnämnd). Båda dessa yttranden återfinnas som bilagor (Bil. A och B) till utskottets utlåtande.

Yttranden.

Motionens syfte att söka förebygga olyckor vid användandet av den s. k. cyanvätemetoden för utrotande av ohyra finner utskottet mycket beaktansvärt.

Utskottet.

Vid frågans behandling har utskottet kommit till den uppfattningen, att användandet av cyanväte är det enda effektiva medel, som hittills står att finna för utrotande av ohyra, varför denna metod icke bör förbjudas, förrän alla tänkbara försiktighetsåtgärder först prövats.

Att olyckor förekommit vid metodens användning är synnerligen beklagligt. Utskottet har emellertid funnit, att antalet olyckor är relativt litet i förhållande till det stora antal cyanvätebehandlingar, som utförts, samt att dessa olyckor mera berott på ohörsamhet och ovarsamhet hos de av olyckorna drabbade än på försumlighet hos dem, som haft att utföra eller öva tillsyn över cyanvätebehandlingen.

Medicinalstyrelsen har — som framgår av dess yttrande — sin uppmärksamhet riktad på denna fråga och har helt nyligen föranstaltat om skärpta och

synnerligen detaljerade bestämmelser, vilka trätt i kraft den 1 november 1927 resp. den 1 januari 1928. Medicinalstyrelsen har dessutom förklarat, att än mer skärpta bestämmelser komma att fastställas, därest så visar sig erforderligt.

Utskottet finner denna väg vara den rätta. Ty det är av stor betydelse, att cyanvätemetodens användning icke onödigtvis försvåras och fördyras i sådan grad, att det så viktiga bekämpandet av ohyra i bostäder därigenom stöter på alltför stora praktiska svårigheter.

I likhet med medicinalstyrelsen anser utskottet, att en förnyad utredning i varje fall icke bör föranstaltas förr, än erfarenhet vunnits rörande verkningarna av de nyligen fastställda bestämmelserna.

Utskottet förutsätter, att vederbörande hälsovårdsmyndigheter i fortsättningen som hittills ägna frågan det största intresse, varvid särskild uppmärksamhet bör ägnas åt kravet å de allmänna kvalifikationer, som böra besittas av den personal, som har att förrätta cyanväterökning, liksom också åt kontrollen över densamma, t. ex. därigenom att utfärdat tillståndsbevis begränsas till visst distrikt.

Utskottet får sålunda hemställa,

att förevarande motion icke måtte föranleda någon andra kammarens åtgärd.

Stockholm den 16 mars 1928.

Å utskottets vägar:

NILS HOLMSTRÖM.

Närvarande: hrr Holmström i Gävle och Petersson i Broaryd, fru Thuring, hrr Holmberg och Högström, fröken Wellin, hrr Lundén, Weijne, Hedén och Sundström.

Bil. A.

Till Riksdagens andra kammarens andra tillfälliga utskott.

Enligt ämbetsskrivelse från socialdepartementet den 10 februari 1928 har Kungl. Maj:t anbefallt medicinalstyrelsen att till Eder senast den 10 mars 1928 överlämna yttrande över en inom riksdagens andra kammare väckt motion nr 396 angående utredning m. m. ifråga om begagnandet av cyanväte till förgörande av ohyra och andra djur.

Till åttlydnad härav får medicinalstyrelsen anföra följande.

Motionären framhåller, att de restriktioner, som innefattas i Kungl. Maj:ts den 7 oktober 1927 utfärdade tvenne kungörelser i ämnet samt medicinalstyrelsens nya kungörelse den 1 november 1927 angående tillvägagångssättet vid cyanvätebehandling, visserligen innebära en »begränsning i desinfektörernas rörelsefrihet» men att de »i själva verket förefalla att vara väl lindriga». I anledning av detta omdöme torde det vara lämpligt att lämna en redogörelse för de nya bestämmelsernas innebörd. Först må då framhållas, att medicinalstyrelsen vid utarbetandet av de ifrågavarande bestämmelserna — såsom av motionen framgår — biträfts av professorn i hygien och bakteriologi vid Uppsala universitet G. Wirgin och bostadsinspektören i Stockholm, legitimerade läkaren M. Herrlin, samt att man under arbetet utgått från de iakttagelser, som gjorts särskilt beträffande vid cyanvätebehandlingens utövande inträffade olyckshändelser, och därvid sökt utröna dels orsakerna till desamma, dels ock i vad mån skärpning i gällande föreskrifter på grund därav kunde anses önskvärd. De viktigare av de sålunda gjorda skärpningarna framgå av nedanstående.

1) *Utväljandet av personer, som skola handhava cyanvätebehandlingen.*

I detta avseende innebära de nya föreskrifterna bland annat, att meddelandet av tillstånd att utöva cyanvätebehandling anförtröts åt en central myndighet, som även äger återkalla lämnat bemyndigande att utöva metoden. För erhållande av sådant bemyndigande kräves särskilda intyg angående utbildning, pålitlighet m. m. S. k. sakkunnigintyg angående utbildning gäller endast tre år, vilket sålunda medför nödvändigheten av förnyad prövning vart tredje år inför den sakkunnige.

2) *Spridandet av meddelande inom en fastighet angående cyanvätebehandling därstädes.*

Då bristande noggrannhet ifråga om lämnande av underrättelse till invånarna i fastigheter, som skolat cyanvätebehandlas, givit anledning till olyckshändelser, hava i de nya föreskrifterna lämnats skärpta samt fullt bestämda och tydliga anvisningar angående underrättelseväsendets anordnande på sådant sätt, att hädanefter ingen av invånarna i ett hus bör bliva lämnad i okunnighet om därstädes anordnad cyanvätebehandling.

3) *Besiktningen av den eller de lägenheter, som skola behandlas.*

Bestämmelserna härom hava avsevärt skärpts. Ledare av cyanvätebehandling måste sålunda enligt de nya bestämmelserna personligen verkställa besikt-

ning av de lokaler, som skola behandlas, och därvid följa anvisningarna i den lärobok i cyanvätebehandling, som utarbetats, vilka anvisningar äro mycket ingående.

4) *Utrymning av vissa lägenheter och övervakning efter påbörjad behandling.*

Skärpta bestämmelser hava utfärdats angående utrymning av lägenheter, som ligga invid, över eller under det rum, som skall behandlas eller till vilka spridning av gasen under behandlingens gång iakttagits, samt angående övervakningen av grannlägenheterna under pågående gasbehandling.

5) *Utvädning av cyanvätebehandlade lokaler och bedömandet av dess effektivitet.*

I detta avseende hava mycket detaljerade föreskrifter utfärdats och alldeles särskilt angående bedömandet av utvädringens resultat, detta enär förbiseende härutinnan föränlett upprepade olyckor. Föreskrifter angående utförande av kemiska prov hava även lämnats.

6) *Ledarens ansvar.*

Med hänsyn till att ledarna av cyanvätebehandlingen stundom gjort gällande, att ansvaret för t. ex. bristande utvädring av sängkläder och dylikt tillkommer den, som på ledarens uppmaning och efter dennes övervakning verkställt piskning av sängkläder, har i de nya föreskrifterna fullt tydligt fastslagits, att ledaren har ansvar även för de åtgärder, som utföras av hans biträden. Beträffande dessas utväljande har även tydliga anvisningar lämnats. Det framgår av de nya bestämmelserna med all tydlighet, att gasbehandlingens ledare själv måste förvissa sig om att givna föreskrifter iakttagas.

7) *Personalskydd.*

För att minska förgiftningsfaran för personal, som utför behandling med cyanvätegas, har bland annat gasskydd föreskrivits.

De av medicinalstyrelsen tillkallade sakkunnige avlämnade i november 1927, alltså före den tidpunkt, då den i motionen åberopade tidningsuppsatsen offentliggjordes, till medicinalstyrelsen förslag till den lärobok i cyanvätebehandling, som omnämnes under D₇ i medicinalstyrelsens kungörelse den 1 november 1927. I denna ännu icke från trycket utkomna lärobok hava lämnats många viktiga anvisningar. Särskilt torde härvidlag böra framhållas uppmaning att icke använda cyanvätebehandling vid fall av endast ringa nedlåsning, för vilka fall enklare och ofarliga metoder rekommenderas, och att särskilt i boningshus icke använda cyanbehandling under vintern och vid otjänlig väderlek, såvida icke största varsamhet iakttages.

Medicinalstyrelsen vill med det ovan sagda hava framhållit, att det är mycket avsevärda och väl övervägda skärpningar i de förut gällande föreskrifterna, som utfärdades i slutet av förra året. Även straffsatserna äro höjda. Då nu motionären föreslår en förnyad utredning rörande begagnandet av cyanväte till förgörande av ohyra och andra djur, vill medicinalstyrelsen för sin del icke motsätta sig detta. Styrelsen känner nämligen mycket tungt det ansvar, som i denna fråga vilar på styrelsen, och har intet emot, att få detta ansvar avlyftat eller delat. De vid 1927 års slut utfärdade nya kungörelserna i ämnet, vilka tillkommit på styrelsens förslag eller utfärdats av styrelsen, hava ännu knappast hunnit tillämpas, varför ingen erfarenhet kunnat vinnas rörande deras effektivitet. De äro emellertid att anse såsom ett styrelsens sista försök att upprätthålla cyanvätebehandlingen i kampen mot ohyran. Anledningen till att styrelsen, trots cyanvätemetodens farlighet, vill söka vidmakthålla densamma är dels att denna metod visat sig i effektivitet överträffa varje annan hittills känd

metod att utrota ohyra, dels ock önskvärdheten av att så vitt möjligt bringa hjälp åt alla dem, som hemsökas av väggohyra i sina bostäder, ty väggohyran icke blott förstör hemtrevnaden utan verkar ofta även nedbrytande på hälsotillståndet särskilt hos barn och hos sådana personer, vars nervsystem icke är särskilt motståndskraftigt. Angående den utsträckning, i vilken cyanvätebehandlingen användes i Sverige, må nämnas, att för närvarande i hela riket torde finnas omkring 180 personer, som genomgått utbildning såsom cyanvätebehandlare. Från Stockholm hava vi hälsovårdsnämndens uppgifter på antalet utförda behandlingar. Av dessa framgår, att det under åren 1922 till och med 1926 i staden utfördes 11,825 gasbehandlingar, omfattande 33,935 behandlade rum. Från landsorten föreligga inga bestämda siffror, men det är för styrelsen väl bekant, att metoden utföres i ganska avsevärd omfattning även där. Angående väggohyrans förekomst i Sverige må meddelas, att medicinalstyrelsen år 1924 efter en rundfråga till förste provinsialläkarna i riket angående bostadsohyrans förekomst erhöll uppgifter, gående ut på att vägglossen förekommo mycket allmänt både i städer och å landsbygden, och anledning finnes antaga, att så fortfarande är förhållandet.

Cyanvätemetoden användes även i andra länder än Sverige och medicinalstyrelsen vill på grund av uppgifterna i motionens bilaga särskilt framhålla, att metoden i verkligheten icke är förbjuden i Tyskland. I Preussen nedgives exempelvis behandling medelst Cyklon av rum eller våningar i bebodda hus utan att dessa utrymmas. Villkoren äro, att rummen respektive våningen omsorgsfullt avstänges och tätas samt att samtliga hushåll underrättas minst tre dagar i förväg. I medicinalstyrelsens kungörelse har som ovan nämnts under rättelseväsendet mycket noga ordnats.

Styrelsen vill tillägga, att gasbehandlingen de senare åren underlättats i väsentlig grad genom användande av den s. k. torra metoden medelst ett cyanpreparat, benämnt Cyklon B. På sista tiden hava nya cyklonpreparat framställts medelst tillsättning av tårretande och starkt luktande ämnen, avsedda att hastigt varna dem, som tilläventyrs befinna sig i närheten av lägenhet, som står under gasbehandling. Skulle det emellertid visa sig, att de nu fastställda nya bestämmelserna icke förmå förebygga nya olycksfall, anser medicinalstyrelsen sig böra omedelbart förbjuda cyanvätebehandling i boningshus, för så vitt icke hela huset utrymmes, så länge behandlingen pågår. Anledningen till att styrelsen icke redan nu tagit detta steg är den, att ett sådant förbud skulle i flertalet fall förhindra behandlingens användning i alla större byggnader. Följden av ett sådant förbud bleve nämligen helt visst, att cyanvätebehandling icke komme till användning i dylika byggnader, förrän ohyran trängt in i ett stort antal lägenheter och gjort förhållandena olidliga. Att inskränka metoden till användning endast för bohag utanför bostadslägenheterna är i stort sett icke av nytta. Om en lägenhet en gång infesterats med väggohyra, hjälper cyanbehandling av bohaget blott föga. Bohag, som införes i dylik lägenhet, blir genast ånyo infesterat. Att däremot gasbehandla bohag, innan det införes i chyrefria bostäder, är av nytta.

Med det ovan anförda anser sig medicinalstyrelsen hava bemött motionärens uppfattning angående de i slutet av 1927 utfärdade nya bestämmelserna angående cyanvätebehandlingen samt påvisat, att de gjorda skärpningarna äro mycket omfattande, tillkomna som de äro efter förslag av personer med ingående kunskap om och praktisk erfarenhet i föreliggande fråga. Medicinalstyrelsen har emellertid, såsom redan nämnts, för sin del intet att erinra mot den av motionären föreslagna förnyade utredningen rörande begagnandet av

cyanvänte till förgörande av ohyra och andra djur, ehuru styrelsen å andra sidan håller före, att en sådan utredning torde bliva mera givande, om den verkställs först sedan något års erfarenhet hunnit samlas angående de nya bestämmelsernas verkan.

Stockholm den 6 mars 1928.

B. BUHRE.

Fred. Bissmark.

C. B. von Mentzer.

Bil. B.

Till andra kammarens tillfälliga utskott nr 2.

Genom skrivelse till Stockholms stads hälsovårdsnämnd den 11 februari 1928 har utskottet hemställt om nämndens yttrande över en inom andra kammaren av herr Forssell väckt motion angående utredning m. m. i fråga om begagnande av cyanväte till förgörande av ohyra och andra djur och därvid särskilt begärt om upplysning om förfaringssättet »för Stockholms vidkommande» i ärenden angående meddelande av tillstånd som nu avses samt, såvitt möjligt, vilka yrken nuvarande desinfektörer »i Stockholm» utöva vid sidan om ifrågavarande verksamhet eller utövat före tillståndets erhållande.

Sedan hälsovårdsnämnden med anledning härav uppdragit åt förste stadsläkaren att avgiva det begärda yttrandet, får jag anföra följande.

Av utskottets skrivelse synes framgå att enligt utskottets förmodan särskilt förfaringssätt vid meddelande av »tillstånd» skulle tillämpas i Stockholm. Så är emellertid icke förhållandet. För meddelande av nu avsett tillstånd gälla enhetliga bestämmelser för hela landet. Enligt dessa voro vederbörande länsstyrelser de tillstånds-givande myndigheterna; efter den 1 sislidne november månad meddelas dock tillståndet av medicinalstyrelsen. Om särskilt förfaringssätt för meddelande av tillståndet tillämpats i Stockholm före den 1 november 1927 berör sålunda överståthållarämbetet.

Vidkommande åter frågan, om vilka yrken nuvarande desinfektörer i Stockholm utöva, får jag erinra om att en tillståndsinnehavare icke i sin verksamhet är begränsad till visst län utan äger rätt utöva sin verksamhet över hela landet. Härav följer att cyanvätegasbehandlingar kunna utföras och utföras i Stockholm av tillståndsinnehavare bosatta å andra orter inom riket och omvänt att tillståndsinnehavare bosatta i Stockholm verkställa gasbehandlingar även utom Stockholm. Någon fullständig och tillförlitlig uppgift på yrken hos de personer, som i Stockholm verkställda cyanvätegasbehandlingar kan icke utan synnerligen tidsödande arbete lämnas. I bil. 1 lämnas den begärda uppgiften för de i Stockholm bosatta tillståndsinnehavarna, vilka under sistförflutna år i större utsträckning verkställt cyanvätegasbehandlingar.

Beträffande omfattningen av ohyrebekämpandet i Stockholm medelst cyanvätegas får jag hänvisa till sid. 12 i Stockholms stads hälsovårdsnämnds årsberättelse för år 1925 (bil. 2¹) och utdrag ur samma årsberättelse för år 1926 (bil. 3). Motsvarande siffror för år 1927 föreligga ännu icke men av allt att döma synes cyanvätegasbehandlingen visa en alltjämt fortgående stegring i fråga om antalet behandlade rum. När man betraktar dessa siffror och håller i minnet att cyanvätegasbehandling är en relativt dyr metod, är det uppenbart att cyanvätemetoden tillvunnit sig allmänhetens förtroende — den allmänhet, som lider under och kämpar mot ohyreplågan. Och att ohyran, närmast väggohyran, är en verklig landsplåga, som dessvärre är stadd i tillväxt, torde väl alla, som äga kännedom om de mindre bemedlades bostadsförhållanden, vara ense om.

Stockholm den 3 mars 1928.

Magnus Herrlin.

t. f. förste stadsläkare.

Bil. 1.

Uppgift

över vilka yrken nuvarande desinfektörer för cyanbehandling i Stockholm utöva vid sidan om ifrågavarande verksamhet eller utövat före tillståndets erhållande.

Desinfektionsanstalten Cyan och firman Cyanrökning, Katarinavägen 13 B. Innehavare Robert Hedlund, vilken för närvarande icke innehar tillstånd.

Bror Ivar Alexander Lind. Lind erhöll sitt första tillstånd år 1927 och har sedan dess haft ständig sysselsättning med cyanbehandling. Han har förut genomgått yrkesskola för murare.

Knut Elving Hedlund. Hedlund erhöll tillstånd år 1927 och har han sedan dess haft full sysselsättning med cyanbehandling. Han har förut haft anställning som biträde hos sin broder.

Stockholms Cyanväteanstalt, St. Nygatan 51. Innehavare *A. E. Svensson*, vilken tidigare och allt fortfarande är färghandlare. Han har ingen personal för cyanbehandling.

Cyankompaniet A.-B., Skepparegatan 27. Innehavare *Paul Herbert Johansson* och *Gottfrid Karlsson*. Karlsson började verksamheten med cyanbehandling år 1921 och bedriver vid sidan härav ingen annan sysselsättning. Han har tidigare varit anställd som sjukvårdsfurir vid Svea livgarde. Johansson inträdde i firman år 1923 och utövar vid sidan av nuvarande verksamhet ingen annan sysselsättning. Han har tidigare varit anställd vid Svea livgarde.

Cyandesi, Polhemsgatan 4. Innehavare *Teodor Lennart Grape*. Grape har erhållit intyg av professor Wirgin, men har han ännu icke erhållit något tillstånd.

¹ Ej här avtryckt.

Allmänna Cyandesinfektionen, Inedalsgatan 21. Innehavare *Frans L. Wiman*. Wiman bedriver ingen annan verksamhet och har förut haft anställning hos A.-B. Hygien, där han utfört olika göromål.

Stockholms Desinfektionsanstalt, Ölandsgatan 45 A. Innehavare *Edvard Jakobsson*, vilken började verksamheten år 1921. (Enligt uppgift från kungl. med.-styrelsen innehar Jakobsson för närvarande *inget* tillstånd.)

Desinfektionsbolaget Hygien och Cyanväte, Regeringsgatan 56. Innehavare *Karl A. Gundberg*. Han erhöll tillstånd år 1918 och var tidigare anställd som chef för A.-B. Vilh. Beckers avdelning för svavelvätebehandling. Gundberg bedriver även försäljning av rättgift.

Desinfektör *Axel V. Sandberg*, vilken erhöll anställning i firman år 1918. Han bedriver tillverkning och utläggning av rättgift för firmans räkning. Sandberg har tidigare haft anställning som desinfektör hos A.-B. Vilh. Becker. (Enligt uppgift från kungl. med.-styrelsen innehar Sandberg för närvarande *inget* tillstånd.)

Desinfektör *Robert Andersson*, vilken anställdes i firman år 1921. Han bedriver utom cyanbehandling tillverkning och utläggning av rättgift för firmans räkning. Andersson har förut innehaft olika befattningar i korvfabriker. Stockholm den 3 mars 1928.

Bil. 3.

Utdrag ur berättelse från Stockholms stads hälsovårdsnämnd år 1926.

Ohyrebekämpandet. Gasbehandlingen med cyanväte till förgörande av ohyra har verkställt av ett 20-tal privata personer, som därtill erhållit vederbörligt tillstånd. Gasbehandlingens omfattning framgår av följande tabell:

	1922	1923	1924	1925	1926
Antal gasbehandlingar	1,864	2,300	2,324	2,719	2,618
Antal därvid behandlade »rum»	3,969	5,780	6,219	8,543	9,424

Anm. Fartygsutrymmen och större lokaler hava omräknats till »rum» av medelatorlek (60—75 kbm.)

Beträffande resultat av cyanvätegasbehandling och dess värde som kampmedel mot ohyra hänvisas till årsberättelsen för år 1925. Något olycksfall med dödlig utgång har icke under året inträffat.